

Motion till riksdagen 2020/21:640

av Adam Marttinen m.fl. (SD)

Processrättsliga frågor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökat vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användande av anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bevisvärde för uppgifter under förundersökningen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lättade restriktioner i fråga om hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn och modernisering av hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslag och hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om platskrav för hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om undantag för vissa platser gällande hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om territorialitetsprincipen gällande hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om signalspaning vid terrorism och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användandet av preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användandet av preventiva tvångsmedel gällande organiserad kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbspår för utvisning och tillkännager detta för regeringen.

Kronvittnen

Danmark har en sådan ordning där det även ska beaktas om gärningsmannen har lämnat upplysningar som är avgörande för utredningen av andras brott. Även Norge har antagit en liknande lag som beaktar om den tilltalade i väsentlig grad har bidragit till uppklärandet av andra brott.

Uppgifter som ett kronvittne lämnar måste vara verifierbara, konkreta och av väsentlig betydelse för utredningen. Exempelvis kan det handla om uppgifter om var stöldgods, vapen som har använts vid brott, möten, telefonnummer eller personer befinner sig eller andra uppgifter som på olika sätt kan verifieras. Precis som regeringen anser att det bör finnas goda förutsättningar att upptäcka eventuella felaktigheter för medverkan till utredning av egen brottslighet finns det även goda förutsättningar att upptäcka eventuella felaktigheter i fråga om ett kronvittnes uppgifter.

Flera personer inom rättsväsendet och brottsbekämpningen framhåller att det finns en efterfrågan på att införa ett kronvitnesssystem i Sverige. Hur stor straffflindring detta ska kunna medföra får utredas närmare. Med beaktande av att argumenten emot kronvitnesssystem enligt oss är rätt svaga menar vi att fördelarna överväger:

- snabbare handläggningstider, speciellt i mindre komplicerade ärenden
- kortare häktningstider och färre häktningar med restriktioner, vilket är bra ekonomiskt och mer humant
- incitament för misstänkta att berätta om sin egen brottslighet och andras, vilket ökar chanserna att lagföra personer högre upp i hierarkin och andra inblandade.

Det finns flera fördelar; inte minst ekonomiskt men även resursmässigt kan det hjälpa brottsbekämpande myndigheter. Detta kan också ses ur ett moraliskt/rättsvårdande perspektiv där det ger oss större möjligheter att lagföra de människor som tjänar mycket pengar på brottslighet och som utnyttjar och skadar andra människor och samhället.

Med ett kronvitnesssystem ökar möjligheterna att åtala och fälla ledande personer inom den organiserade brottsligheten. Justitieutskottet och riksdagen har tidigare följt Sverigedemokraternas linje och tillkännagivit (2018/19:JuU12 samt rskr. 2018/19:169) att ett kronvitnesssystem ska utredas. Regeringen bör skyndsamt återkomma med detta till riksdagen.

Utökat vittnesskydd

Med ett införande av kronvitnesssystem kommer det också att ställas högre krav på vittnesskydd. Det bör tillsättas en utredning över hur vittnesskyddet kan förbättras samt en tydlig budgetering för att hantera de extrakostnader som ett utbyggt vittnesskydd medför. Det bör finnas en grupp inom den del av polisen som är inriktad mot grov

organiserad brottslighet som är specialutbildad för just vittnesskydd som får ett helhetsansvar i en sådan process.

Anonyma vittnen

Målsägande och vittnen har alltid haft en utsatt position i rättsprocessen. De uppgifter som de lämnar är inte sällan förenade med obehag och rädsla i fråga om den egna säkerheten. Vittnesmål utgör också ett av de viktigaste bevismedlen för domstolarna. Anonyma vittnen syftar till att skydda vittnet från negativa konsekvenser av vittnesmålet, exempelvis hämndaktioner från den tilltalade eller personer knutna till denne. Möjligheten att avge ett vittnesmål anonymt antas påverka ett potentiellt vittne positivt och kan innebära att en person som annars inte hade vågat att vittna lämnar viktig information i målet. Samtidigt kan användningen av anonyma vittnen innebära att försvarets möjlighet att granska de bevis som läggs fram mot den tilltalade blir kringskurna.

Europakonventionen ställer inte upp något absolut förbud mot användningen av uppgifter från anonyma vittnen. Sådana vittnen kan tillåtas undantagsvis. Det förutsätter ett konstaterat behov av skydd. Uppgifterna från ett anonymt vittne får inte heller läggas till grund för en fällande dom om det är den enda/avgörande bevisningen i målet. Om försvaret inte har möjlighet att höra ett anonymt vittne någon gång under processen skulle detta förfarande strida mot Europakonventionen. I fall där uppgifter från anonyma vittnen används, krävs därför stöd för uppgifterna i övrig bevisning.

Av en utredning av riksdagens utredningstjänst framgick att av fyra länder som inkom med svar, Finland, Storbritannien, Danmark och Nederländerna, var det endast Finland som svarade att de inte tillåter anonyma vittnen. I övriga länder som inkommit med svar tillåts anonyma vittnesmål under vissa förutsättningar. Även Sverige bör utreda användandet av ett sådant system.

Justitiekontoret och riksdagen har tidigare följt Sverigedemokraternas linje och tillkännagivit (2018/19:JuU12 samt rskr. 2018/19:169) att möjligheten att i vissa fall vittna anonymt ska utredas. Regeringen bör skyndsamt återkomma med detta till riksdagen.

Uppgifter under förundersökningens bevisvärde vid rättegången

Det är vanligt att misstänkta gärningsmän tiger genom förundersökningen. Vare sig det beror på en utbredd tystnadskultur i den organiserade brottsligheten eller normer för unga brottsaktiva utgör fenomenet ett problem för rättsväsendet. Åtalade har efter avslutad förundersökning en rätt att ta del av förundersökningsmaterialet, vilket i sig är en förutsättning för att denne ska kunna försvara sig vid rättegången. Problematiken ligger i att den åtalade parten utan att ha återgett sin historia under förundersökningen sedan kan konstruera en historia som ger svar på åklagarens bevismaterial i efterhand. En tidigare utredning, SOU 2017:98, har till del lagt fram förslag på hur en sådan problematik kan bemötas.

I linje med vad utredningen förespråkar bör förslag lämnas som möjliggör att avvikande berättelser, vittnesmål och förhör under förundersökningen ges en större vikt vid bevisvärderingen. Särskilt då en gärningsman har valt att tiga genom förundersökningen

för att senare vid rättegången delge sin berättelse bör sådana omständigheter beaktas i högre grad än idag.

Lättade restriktioner för hemliga tvångsmedel

Hemliga tvångsmedel avser främst telefonavlyssning, kameraövervakning och buggning. Tvångsmedlen utgör effektiva verktyg mot den grova brottsligheten, vilket framgår av regeringens årliga redovisningar och Brottsförebyggande rådets rapporter. Tyvärr omges användningen av dessa i dag av alltför stränga restriktioner.

Den restriktivitet som nuvarande lagstiftning innebär betyder att verktygen främst används för att utreda narkotikabrott som har ett högt straffvärde, vilket endast utgör en del av den organiserade kriminalitetens verksamhet.

Restriktionerna för polisens användning av hemliga tvångsmedel ska lättas upp till en nivå liknande den som råder i Danmark. På grund av Danmarks bättre avvägda lagstiftning kan polisen där använda hemlig teleavlyssning för brott med lägre straffvärde, exempelvis förberedelse till grov misshandel.

Gällande hemlig telefonavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kravet för användande ändras till brott för vilket det inte är föreskrivet lägre än ett års fängelse. För hemlig rumsavlyssning bör kravet för användande ändras till brott för vilket det inte är föreskrivet lägre än två års fängelse.

Regeringen har i det så kallade 34-punktsprogrammet angett att den avser att se över regleringen i denna del. Det är dock angeläget att så sker utan ytterligare fördröjningar.

Översyn och modernisering av regler för hemliga tvångsmedel

Regleringen kring användandet av hemliga tvångsmedel är ålderstigen och kan inte längre anses anpassad efter den moderna teknikens utveckling. Möjligheten att övervaka personer på distans har förbättrats och går i vissa fall inte att använda om en sådan ordning inte införs. Möjligheten att bevaka personer genom att bevaka en viss plats har förlorat sin mening då personer i högre grad använder olika mobila enheter för kommunikation. Riksdagen har tidigare tillkännagivit för regeringen att en modernisering krävs, och det är angeläget att så även sker.

Beslag och hemliga tvångsmedel

Med tanke på en ökad kriminalitet, i synnerhet utvecklingen med kriminella klaner, finns tidigare ställningstaganden som bör revideras. Detta gäller bland annat och i synnerhet möjligheten till beslag av handlingar mellan närstående enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken. Sådan kommunikation mellan närstående får visserligen anses vara behäftad med integritetsaspekter som överstiger sådan kommunikation i övrigt men bör inte anses så pass privilegierad att den inte får tas i beslag. En översyn av hemliga tvångsmedel bör därför omfatta en omprövning av denna avvägning.

Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning

Ljudupptagning får i dag inte användas vid hemlig kameraövervakning. De skäl som tidigare har angetts är att det skulle vara integritetskränkande. Tidigare skrivelser har visat att hemlig kameraövervakning är mindre effektivt än andra tvångsmedel. Skrivelse 2011/12:39 konstaterar att hemlig kameraövervakning bara har varit till nytta i 35 procent av fallen, vilket kan jämföras med 71 procent för hemlig teleavlyssning.

För att Sveriges poliser ska ha bättre verktyg bör regeringen arbeta för att nyttoeffekterna av hemlig kameraövervakning motsvarar dem för de andra tvångsmedlen. Ett första steg bör vara att tillåta ljudinspelning vid hemlig kameraövervakning.

Hemlig dataavläsning

Platskrav

Både Säkerhetspolisen och Polismyndigheten har i sina remissvar till proposition 2019/20:64 konstaterat att den konstruktion som har följt tidigare tvångsmedel gällande huruvida tillstånd till hemlig dataavläsning för att ta del av kameraövervaknings- och rumsavlyssningsuppgifter inte tillräckligt beaktar de förutsättningar som det nya tvångsmedlet innebär. Även Svea hovrätt noterar problematiken när hemlig dataavläsning sker genom en mobiltelefon, som av sin natur ofta är i rörelse. Regeringen hänvisar i sin motivering till den bedömning som gjordes när hemlig kameraövervakning infördes, i proposition 1995/96:85. I avsnitt 7.4 av propositionen behandlas platskravet, och de argument som regeringen i nuvarande proposition vidimerar bör föranleda en diskussion. De principer som där berörs är ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. I denna aspekt är det främst proportionalitetsprincipen som synes föranleda regeringens ställningstagande. Principen bör visserligen alltjämt nyttjas, men det bör noteras att de tillämpande myndigheterna ser den nuvarande tillämpningen av principen som ett klart försvårande av användandet av hemlig dataavläsning. Säkerhetspolisen i synnerhet noterar att det rör sig om en stor brist.

Det är vidare värt att notera att de praktiska hinder som regeringen hänvisar till, i proposition 2019/20:64 till proposition 1995/96:85, torde anses helt eller till del inaktuella på grund av det föreslagna tvångsmedlets natur.

Det finns således starka skäl att åter utreda frågan om platskrav, med hänvisning till teknikens utveckling och de svårigheter gällande tillämpning som de brottsbekämpande myndigheterna har anfört.

Undantag för vissa platser

För hemlig dataavläsning föreskrivs att vissa platser, av sin natur, föranleder ett förbud mot hemlig dataavläsning för system som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas där. Säkerhetspolisen har återkommande noterat hot från den våldsbekämpande islamistiska miljön, vilket nyligen visade sig vid tillämpningen av lagen om särskild utlänningskontroll gällande flera imamer. Det finns således skäl att anta att det i vissa fall kan finnas behov av hemliga tvångsmedel på sådana platser som innefattas av detta förbud. Detta torde anses inskränka den personliga integriteten i större utsträck-

ning än vissa andra platser men kan i vissa fall anses motiverat utifrån den särskilda hotbilden i det enskilda fallet.

Således bör den tredje punkten om undantag för avläsningsbara informationssystem som brukas av präster inom trossamfund eller av motsvarande ställning inom sådana samfund och gällande sådan verksamhet strykas, i den mån detta kan motiveras av proportionalitetsprincipen.

Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen

Regeringen föreslog i proposition 2019/20:3475, till skillnad från både Säkerhetspolisen och Polismyndigheten, att rekvisitet synnerliga skäl bör tillämpas vid hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen, till skillnad mot nu gällande ordning där rekvisitet är särskilda skäl. Regeringen hänvisar till utredningen och uttrycker att ändringen främst föranleds av harmoniseringsskäl då synnerliga skäl tillämpas i övriga fall gällande hemlig dataavläsning. Harmonisering torde vanligtvis vara önskvärt men kan inte när det gäller dessa frågor anses vara ett avgörande skäl till ett ställningstagande som de primära brottsbekämpande myndigheterna anser är olämpligt. Det bör således utredas huruvida särskilda eller synnerliga skäl bör gälla, både gällande inhämtningslagsfallen och hemlig dataavläsning i allmänhet. Utgångspunkten bör vara att särskilda skäl är tillräckligt för att motivera sådana åtgärder. Detta bör ges regeringen till känna.

Territorialitetsprincipen

På grund av den teknologiska utvecklingen av molnbaserade data och tillgången till dessa data genom vardagliga ting så träder återigen den institutionella senfärdigheten in. Regeringen hänvisar i propositionen genomgående till tidigare ställningstaganden, vilket vanligtvis är berömvärt men i detta fallet faller på sin orimlighet. En viss nyanseering då tekniken utvecklas är behövlig och även gällande exekutiv jurisdiktion så krävs förändringar om nyttan med det föreslagna hemliga tvångsmedlet ska infinna sig. Det finns därför klara skäl att genom lagstiftning klargöra hur territorialitetsprincipen ska tillämpas i detta fall. Den passivitet som uttrycks i propositionen bör inte bli normativ och detta bör ges regeringen till känna.

Signalspaning vid terrorism

Säkerhetspolisen har framhållit att det är ytterst angeläget att möjligheterna för Försvarets radioanstalt att delge underrättelseinformation till Säkerhetspolisens underrättelseverksamhet trots att förundersökning har inletts snarast bör ses över. Vi instämmer i den bedömningen.

2007 års lag om preventiva tvångsmedel är i förhållande till rekryteringslagen och finansieringslagen tillämplig endast i de fall då brotten bedöms som grova. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen har framfört att det finns ett behov av att kunna använda åtgärderna även för brott av normalgraden. Även här instämmer vi i att de bör ha möjlighet att använda preventiva tvångsåtgärder och inhämtning av elektronisk kommunikation för normalgraden av de föreslagna brotten.

Sverigedemokraterna vill även se en utredning av om FRA ska ges rätt att signalspana även när mottagare och avsändare finns i Sverige. Detta ska gälla specifika personer/enheter efter domstolsbeslut och röra terrorism.

Preventiva tvångsmedel

Hemliga tvångsmedel kan användas preventivt, det vill säga utan att en förundersökning har inletts, i syfte att förhindra brottsligheten. Detta sker enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott. Dessa kan användas preventivt enligt 1 § 6 samma lag. Detta då det rör terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, grovt brott enligt 3 § andra stycket lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall eller grovt brott enligt 6 § lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet. Eftersom Sverige i dagsläget har betydande problem med återvändande terrorister, primärt från organisationen Isis, krävs omfattande åtgärder på olika områden för att säkerställa svenska medborgares trygghet. Det bör således, i syfte att nå detta, utredas huruvida preventiva tvångsmedel bör kunna användas för de brott som nu nämns i lagen samt samröresbrott av normalgraden. Dessa brott är, oaktat om de är av normalgraden eller att anse som grova, tillräckligt allvarliga för att preventiva tvångsmedel ska anses vara berättigade.

Hemliga tvångsmedel i preventivt syfte bör förutom i fråga om vad som idag gäller och ovan har anförts även få användas mot personer som deltar i organiserad kriminalitet. Huruvida detta sker genom att deltagande i en kriminell organisation förbjuds och tas upp i uppräkningsparagrafen i 1 § lagen (2007:979) eller genom att organiserad kriminalitet tas upp som en särreglering utan att ett sådant deltagandebrott införs bör en utredning ta ställning till.

Snabbspår för utvisning

Det finns ingen anledning att utländska brottslingar ska belasta det svenska rättsväsendet mer än nödvändigt. Därför föreslår Sverigedemokraterna att man, likt Norge, ska införa ett snabbspår för utvisning i mål där bevisläget är enkelt.

Adam Marttinen (SD)

Katja Nyberg (SD)

Bo Broman (SD)